

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Йордан Симеонов Ефтимов,
Нов български университет,
за дисертацията на Илияна Николаева Иванова
„Поезията на Биньо Иванов. Биографични и социокултурни контексти“,
предложена за защита на образователната и научна степен доктор
във Филологическия факултет
на Югозападния университет „Неофит Рилски“

Предложената на вниманието на научното жури дисертация се състои от увод, три глави, заключение, приложения и библиография. Още при първо впечатление се вижда съвестната работа по структуриране на проблемите, както и достатъчно подробната библиография, състояща се от 176 заглавия. Но трудът, както се вижда от съдържанието му, се отличава и с поставянето на амбициозни задачи, чието разрешаване изисква множество уговорки и къртовски труд.

За цел на представеното за защита докторско изследване е посочено, че то ще покаже как поезията на Биньо Иванов е свързана конкретно с битието на автора и със социокултурните контексти на времето. В Увода се настоява, че това е първата цялостна разработка, посветена на творчеството на този поет между издаването на първата му стихосбирка през 1973 г. и края на социализма, 1989 г.

Сред задачите на изследването са посочени: 1) анализ на творчеството на Биньо Иванов „в контекста на времето, в което е създадено“, което означава и „в контекста на времето и авторите, които творят заедно с него“, 2) очертаване „на общите теми на поетите от това

време“; 3) прочит на „биографичните контексти в творчеството на автора“, които най-добре са изразени и се открояват в поемата „Гостуване в родната ми фабрика за хартия“. Специално внимание привлича заявеното желание на докторантката да засегне и въпросите на литературната валоризация и покрай описанието на разликите между Биньо Иванови и другите поети от неговата епоха да покаже „защо неговата поезия е важна и открояваща се“. Отделно внимание заслужава и заявената задача да се работи с архиви.

И така, задачата да се постави поезията на Биньо Иванов в контекста на времето е изпълнена изцяло, като е проследено не само как се съотнася поезията на Биньо Иванов към поезията на неговите съвременници, а също как авторът взаимодейства с други автори, но и как историята на прочитите може да помогне много за изясняването на съществени процедури на българската критика от периода. На тези проблеми е посветена първата глава, озаглавена „Критическата рецепция“. Внимателно е проследено явяването на поезията на Биньо Иванов пред погледа на младите и новаторски настроени критици в края на 60-те години на 20. век. Добре е показано как трудният дебют на поета е свързан с поетическите предизвикателства, които той отправя. Показано е и как още първите рецензенти след публикуването на стихосбирката „До другата трева“ през 1973 г. чертаят темите и общите места в поетиката на Биньо Иванов, но и как тази книга е използвана като оръжие на младата критика в опита ѝ да посочи един от вече заявените пътища за обновяване на българския поетичен език.

При прегледа на критическата рецепция обстойно е разгледано как още при дебюта си Биньо Иванов е посрещнат възторжено от група критици (Атанас Лазовски, Михаил Неделчев, Енчо Мутафов, Здравко Недков), и с голямо подозрение от други (Симеон Хаджикосев, Иван Спасов). Добре е показано как дебютната стихосбирка на Биньо Иванов се

превръща в добър повод за дискусия между консервативната критика и критиците либерали.

Но докторантката не е забелязала, че критиците, подкрепящи „До другата трева“, имат своя собствена политика, като част от тази политика е не просто похвалата на първата книга на Биньо Иванов, но и превръщането ѝ в оръжие. Освен това още при тези първи рецензии личат и различните естетически и светогледни позиции на критиците, които посрещат поезията на Биньо Иванов афирмативно. Затова и обобщение от типа „Отрицателните оценки обаче сякаш са неизбежни, а и някак необходими, макар че като цяло ни се струва, че оценката, що се отнася до изкуството, някак винаги е в известна степен субективна, защото е изградена от много съвкупности.“, каквито се срещат из дисертацията, ми се струват само като знаци за отказ да се направи ясен извод на една ситуация, която не може да бъде другояче, освен като политика на литературата. Още повече че позитивните рецензии са не просто последвани от негативни, те в някои случаи са написани, за да предварят отрицателните, за които не се е предполагало, че ще излязат, а се е знаело, че са поръчани и написани. В това отношение безценни са литературноисторическите спомени на Михаил Неделчев.

Повърхностно е видян и целият исторически и културноисторически контекст от края на 60-те години, макар докторантката да се е потрудила да реконструира поне общите му черти.

Но първата глава на дисертацията е силна по отношение на относителната пълнота на описанието на критическата рецепция на поезията на Биньо Иванов. Тя проследява какво казва критиката дори след предварително заявената граница на 1989 г. Така са забелязани различните акценти, които критиците поставят при прочита на книгите на Биньо Иванов. Е, пропуснато е да се отбележи дали тези акценти представляват система или са несистемни, както и кои критици по какви причини са

подкрепили тази поезия. Но можем да приемем, че това е страничен на дисертацията проблем. Също както едва ли е най-важното, но самата първа глава на дисертацията насочва към темата за пренебрежението, с което тази поезия е четена от поетите съвременници – тъй като в труда е цитиран съвременен текст от един-единствен поет – Георги Белев.

Все пак може да се каже, че по една от основните задачи на труда – намерението да се разгледа творчеството на Биньо Иванов в контекста на времето, в което е създадено, е съвместно работено и тя в крайна сметка е изпълнена с помощта на обстоен преглед на рецензиите за актуално излезли книги на Биньо Иванов, а също и чрез добро познаване на литературноисторическите изследвания, които засега продължават да са пръснати из периодиката (с изключение на научния сборник „Биньо Иванов в българската култура и литература“).

Втората глава, озаглавена „Биографични и социокултурни контексти в поезията на Биньо Иванов“, е по същество поетологическата част на изследването, частта на внимателния прочит, частта, в която се прави и толкова рискования след постиженията на теорията на литературата след Втората световна война прочит на литературен текст в отношение с биографията и живота на автора му.

В тази част дисертантката още отначало заявява: „Всъщност много от нещата, които се срещат в поезията му, са пряко свързани с неговия личен живот, с детството му, с родното му село Бараково, със семейството му...“ Това изглежда вярно, но само като грубо приближение на неизкушен читател.

Първата подтема във Втора глава е темата за мястото на „природата“ в поезията на Биньо Иванов. Обобщено е, че: „Един от най-често срещаните мотиви в поезията на Биньо Иванов е този за природата. Тя заема значителна част от творчеството му, а и на нея е посветена цяла една стихосбирка на поета. Именно тази тема го свързва дълбоко с поетите от

60-те години на XX век.“ Следват страници, опиращи се на разработки на Антоанета Алипиева и Пламен Дойнов, които уплътняват тази перспектива на прочит.

Втората подтема е назована „Проблематичната родина“. Тук се стъпва на Валери Стефанов и Михаил Неделчев и добре се демонстрира как Биньо Иванов се вписва в една дълга традиция на критика на употребата на родното, в която името на Гео Милев е само най-открояващото се, но в никакъв случай единственото. Тази част, както и следващата, която откроява друг политически аспект на поезията на Биньо Иванов, заслужават най-големите ни адмирации – особено ценни са техните изводи в ситуацията на бум на национализма в съвременното българско общество.

Третата подтема е за историята, по-точно как се отнася съвремението към историята. В центъра на анализа стои поемата на Биньо Иванов „Гостуване в родната ми фабрика за хартия“. Докоснато е и отношението с Вапцаров, но съвсем не е развито. В тази част е похвърлена някаква връзка с поезията на Георги Господинов, което си остава мимолетно и омаловажено подхвърляне.

Четвъртата подтема е за родителите. Третирането ѝ може да се похвали с успехите и неуспехите при развиването на предходните теми: има събран немалко материал, но ясното теоретическо диференциране между биографията на твореца и как той си служи с нея, как на практика не просто я моделира, но и фантазира и конструира, не е осъществено.

Сред рисковите точки на тази втора и най-обширна глава на дисертационния труд са останали ненаправените коментари за вида гражданска позиция на поета, заета в поезията му и в гражданското му поведение извън нея. Осмеляванията в поезията, които могат да бъдат описани и по-плътено, нямат достатъчна тежест без коментар на историческия момент на написването и публикуването или отхвърлянето

им от редакциите. Може да се каже, че кривата на гражданските теми в поезията на Биньо Иванов изобщо не е очертана. Показани са важни теми, но не и какво прави поетът с тях в рамките на едно продължително свое развитие. Не по-малко неконтинуално е неговото гражданско поведение, което също се е нуждало от плътно описание. Силните публицистични обобщения („Сред славеите на българската литература (според едно стихотворение на Константин Павлов), които пеят красиво и възторжено, приспивайки душите за истината, има и няколко гарвана, които безмилостно грачат грозната истина, пробуждайки заблудените. Един от тези гарвани е Биньо Иванов.“) не могат да запълнят тази липса.

Трета глава, посветена на архивите на поета, е също толкова амбициозна. Сава дума за „7 папки, в които се съдържат приблизително около 680 страници“. В тази глава се въвежда съвсем нов за литературната наука материал, а анализът му изисква текстологически умения. Разчитам, че проф. Михаил Неделчев като един от рецензентите на дисертацията ще се изкаже по-подробно доколко докторантката се е справила с предизвикателството.

Дисертационният труд представлява безспорен принос не само в изследванията на един голям съвременен български поет, но и на поет труден за изследване. Дисертацията наистина е първото по-цялостно академично изследване на темата. Впечатление прави и богатият корпус от текстове, от който са ексцерпирани изключително интересните примери в изследването. В това отношение и докторантката, и нейният научен ръководител заслужават най-висока оценка – за дързостта, но и за старателно извършената работа. Минусите са изцяло в полето на теоретичните капани, повечето от които не са били избегнати.

В заключение убедено давам достатъчно висока оценка за дисертационния труд на Илияна Иванова. При убедително представяне от нейна страна по време на откритата защита ще гласувам положително за това да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

02.11.2016 г.

Подпис:

доц. д-р Йордан Ефтимов